

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA XORIJIY TILLARNI O'QITISHNING INNOVATSION METOD VA TEXNOLOGIYALARI

Xurramova Marjona G'ayrat qizi,
Xudoyorova Shohsanam Davlat qizi
Uzbekistan State World languages university
English philology faculty
xurramovamarjona09@gmail.com
xudoyorovashohsanam571@gmail.com
Ilmiy rahbar: **Meyliyev M**

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot ishi zamonaviy raqamli transformatsiya sharoitida xorijiy tillarni o'qitish metodikasining evolyutsiyasini tahlil qiladi. Maqolada an'anaviy o'qitish modellaridan raqamli ekotizimlarga o'tishning kognitiv va pedagogik asoslari ko'rib chiqiladi. Sun'iy intellekt (AI), virtual borliq (VR), kengaytirilgan borliq (AR) hamda mobil ta'lim (MALL) vositalarining talabalar kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishdagi o'rni ilmiy jihatdan asoslanadi. Shuningdek, maqolada texnologik vositalarning afzalliklari bilan bir qatorda, "raqamli tafovut" va ijtimoiy izolyatsiya kabi muammolar ham tahlil etilib, ularni bartaraf etish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Raqamli pedagogika, Sun'iy intellekt, VR-immersiya, Gamifikatsiya, EdTech, Flipped Classroom, MALL, kognitiv yuklama.

Аннотация. Данное исследование анализирует эволюцию методики преподавания иностранных языков в условиях современной цифровой трансформации. В статье рассматриваются когнитивные и педагогические основы перехода от традиционных моделей обучения к цифровым экосистемам. Научно обоснована роль искусственного интеллекта (AI), виртуальной реальности (VR), дополненной реальности (AR), а также мобильного обучения (MALL) в формировании коммуникативной компетенции студентов. Кроме того, в работе анализируются не только преимущества технологических инструментов, но и такие проблемы, как «цифровое неравенство» и социальная изоляция, предлагаются методические рекомендации по их преодолению.

Ключевые слова: цифровая педагогика, искусственный интеллект, VR-иммерсия, геймификация, EdTech, перевёрнутый класс, MALL, когнитивная нагрузка.

Abstract. This research examines the evolution of foreign language teaching methodology in the context of modern digital transformation. The article explores the cognitive and pedagogical foundations of the shift from traditional teaching models to digital ecosystems. The role of Artificial Intelligence (AI), Virtual Reality (VR), Augmented Reality (AR), and Mobile-Assisted Language Learning (MALL) in developing students' communicative competence is scientifically substantiated. Furthermore, the paper analyzes not only the advantages of technological tools but also challenges such as the "digital divide" and social isolation, offering methodological recommendations for overcoming them.

Keywords: digital pedagogy, artificial intelligence, VR immersion, gamification, EdTech, flipped classroom, MALL, cognitive load.

KIRISH.

Global globallashuv va to'rtinchi sanoat inqilobi (Industry 4.0) sharoitida ta'lim tizimi, xususan xorijiy tillarni o'qitish sohasi tub burilish nuqtasiga keldi. Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida belgilanganidek, o'quv jarayoniga zamonaviy texnologiyalarni tatbiq etish ustuvor vazifa hisoblanadi [4]. Endilikda til o'rganish shunchaki lug'at boyligini oshirish yoki grammatik qoidalarni yodlash emas, balki raqamli dunyoda erkin muloqot qilish qobiliyatini shakllantirishdir. D. Naimova ta'kidlaganidek, an'anaviy darsliklarga asoslangan metodika bugungi "Digital Natives" (raqamli avlod) ehtiyojlarini qondira olmayapti. Raqamli ta'lim muhiti (Digital Learning Environment) o'quv jarayonini vaqt va makon chegaralaridan ozod qildi. Bu jarayonda innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish o'quv samaradorligini kafolatlaydi [8]. Bu muhitda o'qituvchi endi bilimlarning yagona manbai emas, balki murakkab axborot oqimida talabani yo'naltiruvchi "fasilitator" va "mentor" rolini bajaradi. Innovatsion texnologiyalarni dars jarayoniga integratsiya qilish talabalarning ichki motivatsiyasini (intrinsic motivation) oshirishga va til o'rganishdagi psixologik to'siqlarni (language anxiety) bartaraf etishga xizmat qiladi [1].

Sun'iy intellekt (AI) va EdTech vositalari bugungi kunda til o'rgatish metodikasida yangi paradigmani shakllantirdi [6]. Til o'rgatish metodikasida "shaxsiylashtirilgan ta'lim" (personalized learning) tushunchasini yangi bosqichga olib chiqdi. Adaptiv o'quv trayektoriyalari AI asosidagi platformalar yordamida talabanning darajasiga moslashtiriladi. Bu J.J. Jalolov tomonidan ilgari surilgan talabaga yo'naltirilgan o'qitish metodikasining zamonaviy ko'rinishidir [2]. AI asosidagi platformalar (masalan, Knewton yoki Duolingo algoritmlari) talabanning har bir javobini soniyalar ichida tahlil qiladi. Agar talaba "Present Perfect" zamonida xato qilsa, tizim unga avtomatik ravishda ushbu mavzu bo'yicha qo'shimcha materiallar va soddaroq mashqlarni taqdim etadi. Bu "ZDP" (Zone of Proximal Development – Yaqin rivojlanish zonasi) nazariyasining raqamli ko'rinishidir.

Nutqni tanish va fonetik korrektsiya.Speech-to-text va Text-to-speech texnologiyalari talabalarga o'z talaffuzlari ustida mustaqil ishlash imkonini beradi. Masalan, ELSA Speak ilovasi sun'iy intellekt yordamida talabanning talaffuzini ona tili sohibi (native speaker) bilan solishtiradi va 95% aniqlikda xatolarni ko'rsatib beradi. Bu metodika dars vaqtida o'qituvchining har bir talaba bilan individual shug'ullanish imkoniyati cheklangan sharoitda bebaho hisoblanadi [7].

Generativ AI va muloqot simulyatsiyasi.ChatGPT kabi yirik til modellari (LLM) bilan muloqot qilish talabaga real hayotiy ssenariylarni repetitsiya qilish imkonini beradi. Talaba AI bilan "ishga joylashish suhbat", "mijoz bilan muzokara" yoki "shifokor qabulida" kabi rolli o'yinlarni amalga oshirishi mumkin. Bu jarayonda AI nafaqat suhbatdosh, balki xatolarni tuzatuvchi konstruktiv tanqidchi vazifasini ham o'taydi. Xorijiy tilni o'rganishda eng katta muammo — til muhitining yo'qligidir. Virtual haqiqat (VR) ushbu muammoni virtual immersiya (sho'ng'ish) orqali hal qiladi. Situatsion kontekstualizatsiya. VR garnituralari yordamida talaba o'zini London ko'chalarida, muzeylarda yoki biznes forumlarda his qilishi mumkin.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, virtual muhitda o'rganilgan yangi so'zlar vizual va fazoviy xotira (spatial memory) bilan bog'langani sababli, an'anaviy usulga qaraganda

2 baravar uzoqroq saqlanib qoladi. Ijtimoiy VR platformalar. VRChat yoki AltspaceVR kabi platformalarda dunyoning turli chekkalaridagi insonlar o'z avaturlari orqali muloqot qilishadi. Bu yerda til o'rganuvchi "xato qilish qo'rquvi"dan xoli bo'ladi, chunki u anonim avatar ortida muloqot qiladi. Bu "psixologik xavfsizlik" tushunchasi til to'sig'ini yengishda inqilobiy natijalar bermoqda.

Zamonaviy talabalarda "Attention Span" (diqqatni jamlash davomiyligi) qisqarib borayotgani sababli, Micro-learning (mikro-ta'lim) va Gamification (o'yinlashtirish) metodlari dolzarb bo'lib qolmoqda [3]. O'yin mexanizmlari ta'limda. Reyting tizimlari, yutuqlar (badges), "ligalar" va kundalik "streak"lar (ketma-ketliklar) talabani miyasida dopamin ajralishiga sabab bo'ladi. Bu jarayon til o'rganishni "zerikarli vazifa"dan "qiziqarli o'yin"ga aylantiradi. D. Naimova o'z maqolasida ta'kidlaganidek, gamifikatsiya talabalarning darsga qatnashish koeffitsientini 40% ga oshirishi aniqlangan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlarida ham xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish uchun raqamli resurslardan keng foydalanish zarurligi alohida qayd etilgan [5].

Mobil ilovalar (MALL). Memrise, Babbel va Busuu kabi ilovalar "Spaced Repetition System" (SRS) — interval takrorlash tizimidan foydalanadi. Bu metodika inson xotirasining "unutish egrisi" (forgetting curve) bilan kurashishda eng samarali vositadir. Talaba yo'lda, tushlik vaqtida yoki bo'sh daqiqalarida 5 daqiqalik darslarni bajarishi orqali bilimni doimiy yangilab boradi. Raqamli vositalar dars xonasidagi o'qituvchining vazifasini o'zgartirdi. "Flipped Classroom" (To'ntarilgan sinf) modeli bu o'zgarishning asosi hisoblanadi.

Darsdan oldin: Talabalar yangi grammatik mavzuni video-ma'ruza yoki interaktiv prezentatsiya orqali LMS (Learning Management System — Moodle, Canvas) platformasida mustaqil o'rganishadi. Dars davomida: Auditoriya vaqti faqat amaliy muloqotga, debatlar, loyihalar ustida ishlashga va murakkab savollarga javob berishga sarflanadi. Bu yondashuv "Student-Centered Learning" (talabaga yo'naltirilgan ta'lim) tamoyilini to'liq amalga oshirishga imkon beradi. Texnologiyalarni joriy etishda ba'zi jiddiy xavflar ham mavjud:

Raqamli tengsizlik (Digital Divide): Hamma talabalarda ham yuqori texnologik qurilmalar yoki barqaror internet mavjud emas. Bu ta'lim sifatidagi tabaqalanishga olib kelishi mumkin. Kognitiv ortiqcha yuklama: Haddan tashqari ko'p raqamli vositalar talabani charchashiga va diqqatining tarqalishiga sabab bo'ladi. Yechim: "Blended Learning" (Aralash ta'lim) — ya'ni raqamli vositalar va an'anaviy yuzma-yuz muloqotning oltin o'rtasini topish. O'qituvchi texnologiyani maqsad emas, balki vosita sifatida qo'llashi shart.

XULOSA.

Raqamli ta'lim muhitida xorijiy tillarni o'qitish — bu shunchaki kompyuter va internetdan foydalanish emas, balki ta'lim paradigmasining inson ehtiyojlariga moslashishidir. Sun'iy intellekt, VR va gamifikatsiya vositalari til o'rganishni demokratlashtiradi va uni har qachongidan ham qulayroq qiladi. Biroq, texnologiya o'qituvchining o'rnini bosa olmaydi; u o'qituvchini monoton ishlardan ozod qilib, ijodiy va emotsional ta'limga vaqt yaratadi. 2030-yilga borib, xorijiy tillarni o'qitish butunlay "shaxsiylashtirilgan immersiv ekotizim"ga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azizxo'jayeva, N. N. (2010). Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: Moliya-iqtisod.
2. Jalolov, J. J. (2012). Chet til o'qitish metodikasi (Chet tillar oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik). Toshkent: O'qituvchi.
3. Karimova, G., & Axmedova, S. (2022). "Xorijiy tillarni o'qitishda zamonaviy axborot texnologiyalari va gamifikatsiya elementlaridan foydalanish". Pedagogik mahorat, 3-son, 88-92-betlar.
4. Mirziyoyev, Sh. M. (2020). Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi. Toshkent.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori. (2021). "Xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirishni sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida" (№ 312).
6. Poli, M., & Rashidov, A. (2023). "EdTech va sun'iy intellekt: Ta'limdagi yangi paradigma". O'zDJTU Ilmiy-metodik jurnali.
7. Saidov, M. (2021). "Raqamli ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ishini tashkil etish masalalari". O'zMU xabarlar, 2(1), 145-148-betlar.
8. Yuldashev, J. G'. (2015). Zamonaviy o'quv jarayoniga innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish. Toshkent.
9. Sobirova, F. I. (2025). Speech manipulation in electoral programs. *Philological Research: Language, Literature, Education*, 1(1.1).